

Élményeiről számtalan cikkben és útirajzban számolt be, így *Úti emlékek a tavak országából* (Kolozsvár, 1895.) és *Svájci képek* (Kolozsvár, 1897.) című könyveiben.

Elmondható, hogy Merza Gyula az erdélyi turistaság történetének azon nagyjai közé sorolható, akiknek tevékeny és alkotó életük minden jelentős mozzanatára egy rövid évfordulós megemlékezés keretei között lehetetlen kitérni. Ám ezt előrebocsátva sem hagyhatjuk említés nélkül azt a kiemelkedő szerepet, amelyet az EKE Néprajzi Múzeumának létrehozásában betöltött. Emlékeztessünk rá, hogy ennek megnyitására 1902. október 12-én, (Hunyadi) Mátyás kolozsvári szobrának leleplezése napján, a Fadrusz János alkotta szobor közelében, a Mátyás-szülőházban került sor. Csak természetes ezek után, hogy a múzeum egyik vezetője Merza Gyula lett...

Fentebb már említettük az Erdélyben 1930-ban közzétett egyesület-történetét. Tegyük most hozzá, hogy az EKE említett folyóiratának öt éven keresztül (1903–1908 között) Merza szerkesztője is volt, azaz idejéből lapszerkesztésre is futotta.

Aztán valaha nagy divat volt kirándulásokra ún. „lépésmérő” műszert vinni, amelynek mutatója a turista minden egyes lépésénél eggyel tovább haladt, így mutatva ki a túra végén az összes megtett lépés számát. Merza a körülötte gyülekező turistákból megszervezte a Lépezmérő Társaságot, s ennek tagjai minden útjukra magukkal vitték műszerüket, annak rend-

Az idős Merza Gyula

je és módja szerint pontosan mérték a megtett lépéseket, majd hazatérve ezen adatokat gondosan adminisztrálták is.

Merza Gyula 1933. július 23-án legkedvesebb túrahelyszínén, a Kolozsvár közeli Bükk-erdőben ünnepelte ezredik itteni, a Lépezmérő Társaság tagjaként tett kirándulását. Ebből az ünnepi alkalomból dr. Tompa Kamill indítványára Merza Gyulát Turista ezredes címmel tüntették ki, a Rókadombot pedig Merza-kilátónak nevezték el. Majd a Bükkbe

járásának 60. évfordulóján, 1936. szeptember 15-én a lépésmérők ismét köszöntötték a „nagy öreg”-et, aki ekkor már 1047. bükki kirándulását tette, s ez egyben 10 ezer kilométer gyalogos megtételét is jelentette. 1942. október 27-én az EKE díszközgyűlése menedékházat is elnevezett a jeles turistáról, a november 21-i közgyűlésen pedig tiszteletbeli elnöknek választották.

Utolsó kirándulását 1943. október 24-én tette a Hójába, amely már az 1120. Kolozsvár környéki túrája volt. Kevéssel ezt követően, 1943. december 15-én Merza Gyula, az EKE korai történetének (is) atyja, s hiteles első krónikása elhunyt.

Ennek pedig 2013 végén, vagyis hamarosan lesz hetvenedik évfordulója.

Az alkalom adott, az említett napon pedig az EKE egészen biztos, hogy megemlékezik majd Merza Gyuláról, házsongárdi sírjára pedig virág is kerül. Megérdemli...

(Erdélyi Gyopár – 2013. 5. szám)

Dr. Puskás Attila

A házszentelés a teológia tükrében

Sokan úgy vélik, hogy a házszentelés egy szép, de alapvetően vidéki szokás. A jelenet mindannyiunk számára ismerős. Havas-ködös utcán megjelennek a csengettyűsők, hogy bejelentsek a házszentelő papot. A ház asszonya a nagy-, vagy tisztaszobában előkészíti, majd meggyújtja a gyertyát, amikor megjelenik a házszentelő pap, a kántor és néhány ministráns kíséretében. Felcsendül az ismerős ősi ének: „A királyok királyának, Jézus Krisztusnak...”. Az imádság után a pap szenteltvízzel meghinti a házat, a karácsonyfát, majd a kántor krétával az ajtófélfára felírja az évszámot és közéje a három királyokat jelző GMB betűket.

Az emberek többsége általában mindebben egy, elsősorban katolikus szokást lát, és csak kevesen tudják, ismerik az ünnep mélyebb teológiai, és ami talán ennél értékesebb, a vallásoktól és felekezetektől független antropológiai összefüggéseit, vagyis azt, hogy ez az ünnep alapvető és mély emberi igényekre válaszol.

Valóban igazuk van azoknak, akik úgy tudják, hogy a szokás elsősorban a keleti és nyugati egyházak gyakorlatához kötődik. Liturgikus ismereteink szerint az egyházak január 6-án ünneplik Vízkereszt ünnepét, és ezután, a vízszenteléssel kezdődött a házszentelés. Az ünnep egyetemesen 312–325 között kezdett terjedni, mint Krisztus születésének, keresztségének, a kánai menyegzőnek és a Háromkirályok (napkeleti bölcsek) látogatásának ünnepe. Hamarosan eltolódtak a hangsúlyok: míg a keleti kereszténység inkább *Urunk keresztségére* emlékezik (ezzel függ össze a vízszentelés), addig a nyugati egyház a hang-

súlyt inkább a *Háromkirályok* látogatására helyezte, minekutána Karácsony átkerült a *Sol Invictus* római ünnepének, és Mithrász születésének napjára, december 25-ére. A nyugati egyházban némely helyen ehhez kapcsolódik még a tömjénszentelés szertartása. Liturgikus szempontból tehát ezt a sokrétű és gazdag jelentéstartalmat hordozza a házszentelés. Az év eleji házszentelésről Magyarországon legkorábban Mátyás király idejéből tudunk.

Ezen rövid előadásomban az ünnep alapvető antropológiai jelentését, héttérét szeretném boncolgatni, majd bemutatni a szokásban szerepet játszó szimbólumok jelentéstartalmát.

Az első alapvető kérdés tehát, hogy miért is igénylik az emberek, hogy évente egy alkalommal a pap megszentelje házukat. Pusztán szokás lenne? Egészen biztos, hogy az esetek többségében az. A házszentelés „igényének” mélyén azonban egy alapvető emberi tény fedezhető fel. A Rudolf Otto nyomán kialakuló vallástörténet kihangsúlyozza, hogy nem csak a vallásos ember, hanem az ember számára „*a tér nem homogén*”, azaz nem egységes, törések vannak benne. Vannak vidékek és helyek az ember életében, amelyek *többletjelentés-tartalommal* bírnak, mert minőségileg különböznek a többi helytől: ilyen lehet az otthon, az első szerelmet övező táj, a tanulmányok vagy első munka helye, stb. – ezek az ember egyénenként változó magánvilágának „*szent*” helyei.¹ Az ember állandóan vágyik és vonzódik ezekre a helyekre, és amikor ott van, akkor egy mély boldogság-

¹ Vö. Eliade, M., *A szent és a profán*, Európa, Budapest 1999, 15 k.

ézés, nyugodtság, vagy ahogyan mondani szoktuk, nosztalgia keríti hatalmába. Ezek a helyek tehát mások, mint a többi, mondhatni profán helyek, és „elnosztalgizunk”, amikor ott vagyunk.

A vallási megtapasztalás nem különbözik ettől, csak minőségében más. A természetfeletti nyitottságban élő ember számára a természetfölötti világ betörése is megtöri a tér homogenitását. Mindenki tudja, hogy a templom szent hely, mert az ajtón, a küszöbön túl „Isten lakozik”. Szent hely az isteni hierophánia, az Epifánia, a megmutatkozás helye, és megváltozik a hely jellege, mert többlet-tartalmat kap. Bizonyára ismerős a Kivonulás könyvében az égő csipkebokorról szóló történet. „*Ne jöjj ide közel* – szól az Úr Mózeshez – *vedd le sarudat lábadról, mert a föld, amelyen állsz, szent.*” (Kiv. 3,5). Szent, mert Isten van ott.

A két tapasztalatot – a nem-vallásos és vallásos tapasztalatot – az köti össze, hogy az ember számára a szent hely az igazi, jelentőséggel bíró hely és tér a többi mellett. Itt nosztalgizik az ember, és a nagyváros utcájából a nyugodt templomba lépő embert „mellbe vágja” az „egészen más” világ nyugodtsága.

De milyen többlet-tartalommal bír ez hely? A házszenelés kifejezés a latin *benedictio domorum* szerencsétlen fordítása. A latinban ui. nem a házak megszenteléséről van szó, hanem (csak) *benedictio* – ami szószerinti fordításban egy „jó-mondást” jelent, vagyis, hogy erről a házról jól mondanak, ennek a háznak jól kívánnak Isten nevében, aki minden szentség forrása és minden áldás adója. A megfelelő teológiai szak kifejezés azonban az *áldás* fogalma. Ószövetségi értelemben a *berakhat* kifejezés az isteni áldás elhangzásával fel szabaduló *egészséget, termékenységet, szerencsét, sikert* jelöli, amely Istentől szá-

mazik, és amely már a teremtés első pillanataiban felcsendül: „*Legyetek termékek, szaporodjatok, töltsétek be a tengerek vizét, s a madarak is szaporodjanak a földön.*” (Ter 1,22). Jahwe bőségesen megáldja teremtményeit, az ösátyákat, Ábrahámot, a hűségeseket, mint Jóbót, családjukkal együtt, Izrael egész háza népét, ahogyan ezt a zsoltáros nagyon szépen kifejti: „*hiszen te megáldod, Uram, az igazat, kegyelmed pajzsként borul föléje*” (Zsolt 5,13).² Isten áldása tehát erő, egészség, jólét, szerencse, bőség az igaznak, azaz annak, aki Isten útján jár.

Ugyanezt a gondolatmenetet találjuk az Újszövetségben is, elmélyítve. Kifejeződik, hogy azért küldte Jézust az Atya, hogy megáldjon bennünket: „*Az Isten elsősorban nektek támasztotta szolgáját, hogy megáldjon titeket, s így mindegyikőtök elforduljon a bűntől.*” (Ap Csel 3,26) Az áldásnak nem (csak) „külső” hatása van, mint a bőség, a szerencse, a jólét, stb., hanem lelki hatása kerül előtérbe, ahogyan Szt. Pál apostol is fogalmaz: „*Krisztusban Isten minden lelki áldással megáldott minket.*” (Ef 1,3). És talán ez az, amit az ember Istentől vár, és amire a leginkább vágyik: a lelki békére, arra, hogy elfogadott legyen, hogy szeretve legyen.

Talán erre utal a házba belépő papnak a felhívása, az un. köszöntés: „*Békesség e háznak*” – amire a válasz: „*és a benne lakóknak*”, „*minden lakójának*”. Áldás, béke, szeretet, jólét, biztonság, szerencse, tehát megannyi pozitív töltetű tartalom kíséretében az a személy és helyet, akire és amire Isten bőséges áldása száll – ez a hatása az áldást fogadó emberre és hajlékára.

A kereszténység is egy nagyon konkrét vallás, az embernek és emberről szól,
² Vö. J. Scharbert, *Segen*, in LThK, Band 9, Herder, 1964, 589-591.old.

aki térben és időben élő lény. Ezért szükség van külső jelekre is az életében: nem elég szeretni valakit, a szeretetet ki is kell mutatni. A házszenelésben előforduló külső jelek az előbb vázolt jelentéstartalmat fejezik ki, emberileg látható és érthető módon.

A Kárpát-medencében a leggyakrabban a következő három jellel találkozunk:

1. A szenteltvíz: a Vízkereszt ünnepén megáldott vízzel hinti meg a pap a házat, és általában a Karácsonyfát is. A víz minden kultúrában fenyegető hatása mellett az élet, a termékenység, a megtisztulás és újjászületés szimbóluma. Ebben az értelemben használjuk a házszenelésnél is. Bizonyos helyeken szokásban van, hogy a vízszentelés után a nép a szenteltvizet hazaviszi, és van ahol betegség esetén még a jószágnak is adnak belőle. A falakra és emberekre hulló vízcseppek erőt, életet adnak, megtisztítják és megújítják gondolatainkat és az érzéseinket.
2. A gyertya: fényével az Egyház Krisztus világosságát szemléleti, de jelöli a Krisztust váró éberséget is, amely hitelen keresztény életre és a keresztény értékek hirdetésére kell, hogy ösztönözzen minket. Ez nekünk ősi, szentistváni feladatunk nem csak a Kárpát-medencében, hanem a liberális Európában is.
3. A „háromkirályok” monogramja – GMB a zsidó mezuzá mintájára kerül az ajtófélfára, és a három napkeleti bölcsöt jelzik, akik a csillagot követve a megjövendölt világmegváltót jelölték. A Kárpát-medencében ez a három betű jelenik meg, és nem a CMB-t, vagyis *Christus mansionem benedicat* – *Krisztus áldja meg e hajlékot*. Többen mesés figuráknak tartották a három bölcsöt, hiszen mi lenne, ha nem egy szép legenda Máté

evangélista elbeszélése, hogy néhány napkeleti bölcs csillagok állásából, azt követve Betlehembe jutott és ajándékot hozott a Kisdednek? A legújabb tudományos kutatások pont az ellenkezőjét igazolják. Teres Ágoston jezsuita szerzetes, a vatikáni csillagvizsgáló egykori munkatársa magyarul is közzétette a kutatócsoportjuk által évekig végzett asztronómiai kutatások eredményeit, amelyek bizonyítják a Jupiter és Szaturnusz együtt járását a Halak csillagképben Kr. e. 7-ben, és azt, hogy „*pályájuk nyugati fordulópontján a zodiákus fény csúcsán álltak, éppen Jeruzsálem és Betlehem délkörében*”.³ Eszerint Jézus tulajdonképpen Kr. e. 7-ben született, és a három bölcs méltán viseli a bölcs jelzőt, mert a babiloni (bábeli) Marduk templom tudós csillagászai voltak, akik a babiloni templom irattárában található dokumentumok alapján indultak a betlehemi követésére. Ennek a keresésnek az alapján válhatnak példaképpé Isten tudatos keresésében.

E három jelen kívül a Kárpát-medencében más szimbólumokkal is találkozunk, amelyek használata más népek révén jöttek szokásba. Gondolok itt elsősorban a több mint 350 éve Apaffy fejedelem hívására Erdélybe érkező örményekre, akik mint örmény-katolikusok több külső jelet is meghonosítottak. Két ilyen jelt ismertünk:

1. A só. A só használatának ősi bibliai gyökerei vannak. A Levitikák könyvében olvassuk „*Sózz meg minden áldozatot, amelyet felajánlatsz, és ne szűnjél meg a te Istened szövetségének sóját hinteni áldozatodra. Minden ajándékkal mutass be sót Uradnak, Istenednek.*” (2,13). Ezen sószövetség értelmében a
³ Teres Á., *Biblia és asztronómia*, Sprigner orvosi kiadó, 1999, 12. old.

sónak kenyérral való fogyasztása a felbonthatatlan barátság jele. A házszen-telésnél használt só szimbolizálja azt a köteléket, amelyre Isten a ház népének tesz meghívást és ígéretet, de emlékeztet arra is, hogy az itt élők egymás igazi barátai kell, hogy legyenek, a szó cicerói értelmében, aki szerint a barátság a legszebb dolog a bölcsesség mellett, amit a hallhatatlan istenek az embernek adtak, és ami nem más, mint a szeretet és a jóakarát együttese.

2. A kenyér. Egy keresztény hagyomány szerint Bételből, ahol ósatyánk Ábrahám kőoltárt állított Istennek és Isten Háza lett (Bet-el) az Újszövetségben Bet-lehem lett, vagyis Isten kenyere. Jé-

zus önmagát adja a világnak, mint tápláló kenyér az Eukharishtiában/Úrvacsorában. Isten jelen van itt is, és ő kell az itt dolgozók igazi tápláléka legyen.

Összegezve azt lehet kívánni a nemzet számára, hogy legyen élet benne és legyen termékeny, a stratégia alapján álljanak új gondolatok és őszinte érzelmek, és érvényesüljön a szentistváni kötelező keresztény értékrend, minden kutatás induljon ki az istenkeresésből, és mindenki között szövődjön őszinte barátság, éljünk lelki és anyagi bőségben és békességben.

(Elhangzott Budapesten, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet házszenelésének ünnepén 2014. január 21-én)

Kis Kornél Iván

Hollósy Budán

Isten az embert társas lénynek teremtette, ezért mihamarabb párt is adott neki azal a megbízással: népesítsétek be a földet! Ezért van az, hogy az ember ragaszkodik tartozni egy családhoz, egy emberi közösséghez, vallási csoportosuláshoz, és nem kevésbé valamely nemzethez. Akikhez, vagy amihez tartozik, ahhoz alkalmazkodik, igyekszik velük egyetértésben élni, támaszkodni társaira és hasznosnak látszani.

Ezek a gondolatok fordultak meg fejemben, amikor február 8-án Budapesten a Hollósy Simon utcában emléktábla avatási ünnepségen vehettem részt. Egyfajta büszkeséggel álltam a tábla előtt, mert magam is nagybányai vagyok, vagyis egy olyan közösséghez tartozom, melyhez valaha *Hollósy* is tartozott, és marandót alkotott, mely városunkat olyan hírnévvel ajándékozta meg, ami kontinenseken át rangot jelent. Nagybánya ma már egy fogalom a képzőművészetben, melyet megismerni minden ecsetforgató művésznek szükségszerűen kötelessége.

Hollósy csupán hat évet alkotott Bányán, de az akkor már hírneves művész iskolát hozott, és iskolát alapított, melyet túl a százöt éves történelmén, *Nagybányai Művésztelep* néven minden művészettörténet számon tart. Alig volt túl a harmincadik életévén, amikor Münchenben festő iskolát nyitott, mely hamarosan olyan befutott lett, hogy hatvan-hetven növendéke tanult a mestertől, a világ különböző országaiból. Pedig nem mondható, hogy szórakoztató programmal működött ez az iskola, mivel a mester igen kemény tempót diktált. Itt mutatkozott meg először

Hollósy nagyszerű tanítói képessége, és ez folytatódott Nagybányán is. A pedagógusi munka mellett a táj, a környezet olyan hatással volt rá, hogy az egykori akadémista és naturalisztikus ábrázolómódból felismeri a levegő, a fény és színek lehetőségeit a művészetben és eljut a plein-air stílushoz, mely teljes mértékben meghatározta a festőtelep jellegét. Tanítványai a mestert szigorú, de kellemes vitapartnernek ítélték, bár a társaságban „vitte a hangot”, pedig *Réti István* úgy jellemzi: „...fázott minden nyilvánosságtól, minden akciótól, minden változástól: érthetetlennek, természetével ellentmondónak tűnik fel a forradalmári vezér szerep.” Nagybánya tette őt igazi mesterré, mint ahogyan az ő tanítása nyomán lett ez a város a piktorok városává. Távozása után az iskola megmaradt és ma is él, mert a mag, melyet elvette, éltető talajba hullott.

Budapesten 1953-tól vicseli utca a *Hollósy* nevet, itt kapott helyet az emléktábla, melyet a 12. kerületi Önkormányzata kezdeményezett, és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület támogatott. Az avatáson részt vett és felszólalt *Jankovics Marcell*, a kerület díszpolgára, *Fonti Krisztina* alpolgármester, valamint *dr. Issekutz Sarolta*, az örmény egyesület elnökösszonya, aki ecsetelte a történelmi tény, ahogyan az

örmények Erdélybe menekültek, letelepedtek, szorgalmasan dolgoztak, meggazdagodtak és jó magyarokká lettek. *Hollósy* édesapja még a *Korbuly* nevet viselte, ezt később változtatta *Hollósyra*. Az emléktábla, melyet *Slavei Tamás* készítette, jellegzetessége egy bronz gesztenyelevél, mely Nagybánya szimbóluma.

A táblaavatás után a Hegyvidéki Önkormányzat gyűléstermében bemutatták Az öreg című *Hollósy*ról készített filmet, mely *Bogdán Pál* alkotása. A filmben megszólalt *Murádin Jenő* művészettörténész mellett *Mazalik Alfréd* Máramarosszigetről, *Véső Ágoston* Nagybányáról és *Szölösi Tibor* Técsőről. Az eseményt nagy érdeklődés kísérte, melyen a szépszájú jelenlévők között több bányait is láthattunk. (*Bányavidéki Új Szó* 2013)

dr. Issekutz Sarolta, Fonti Krisztina és Jankovics Marcell